

Behov for uddannelse i fremtiden

Center for Alternativ Samfundsanalyse – CASA – har foretaget en indledende undersøgelse af hvordan behovet for uddannelse på rusmiddelområdet vil være i fremtiden

JONAS K. LINDHOLM & CLAUS B. OLSEN:

Rusmiddelområdet er et samfundsmæssigt indsatsområde, der er under udbygning både i den offentlige og i den private sektor. Det Nationale Udviklingsforum (www.dnu.dk) har derfor - blandt andet i forlængelse af Kornum-rapportens¹ anbefalinger – anmodet CASA om at gennemføre en undersøgelse², der sætter fokus på kompetence- og uddannelsesbehov på rusmiddelområdet. Det skal understreges, at der er tale om en indledende kvalitativ kortlægning af aftager-

miljøernes vurderinger af kvalifikations-, kompetence- og uddannelsesbehov på rusmiddelområdet.

Rusmiddelområdets infrastruktur

Rusmiddelområdet er et felt med en kompleks infrastruktur og organisering (se skema side 11), der omfatter et bredt spektrum af opgaver, der stiller en række forskellige kompetence- og kvalifikationskrav. Rusmiddelområdet omfatter både alkoholområdet og stof/narkotikaområdet, og det er vores opfattelse, at betegnelserne rusmiddelområdet og misbrugsområdet kan anvendes syno-

nymt. Rusmidler har offentlig interesse, fordi der finder et misbrug sted, der har væsentlige afledte samfundsmæssige konsekvenser.

Der kan identificeres tre handlingskompetente hovedaktører på rusmiddelområdet, der indgår i samarbejdsrelationer med en række private og frivillige aktører:

- ▶ Kommuner og amter
  - ▶ Arbejdspladser og virksomheder – både offentlige og private
  - ▶ Kriminalforsorgen og dens institutioner.
- Den offentlige indsats på rusmiddel-

området omfatter følgende centrale arbejdsopgaver:

- ▶ Primær forebyggelse
- ▶ Sekundær forebyggelse
- ▶ Behandling
- ▶ Støtte, omsorg, kontakt, aktivering
- ▶ Rådgivning, visitation, kontrol
- ▶ Planlægning og styring

Der er tale om et felt med mange faggrupper, der er kendetegnet ved arbejdsopgavernes karakter snarere end ved faggruppens eller institutionens kerneopgaver/kernefaglighed. Feltet knytter sig ikke til en bestemt faggruppe og en bestemt uddannelsesfaglighed.

Om rusmidler og misbrug i grund- og videreuddannelser

I første omgang har vi set på, i hvilket omfang rusmidler og misbrugsproblemer er omfattet af offentlige grund- og videregående uddannelser på social- og sundhedsområdet samt politi- og fængselsfunktionæruddannelsen. Det er kendetegnende, at der ikke specifikt er formuleret uddannelsesmål eller læringselementer i forhold til rusmidler og misbrug. Nogle af uddannelserne omfatter fag eller kursuslementer, der tematiserer rusmidler og misbrug, fx politiuuddannelsen og fængselsfunktionæruddannelsen, eller som selvstændige temaer på socialrådgiveruddannelsen eller som delområder af et fag på sygeplejerskeuddannelsen. I andre studieordninger har det ikke været muligt at finde henvisninger til rusmidler og misbrug.

Fleere af de udvalgte uddannelser opererer således med uddannelsesmål, som bidrager til den professionelle organisatoriske og personlige kompetence, fx kommunikation og samtaleteknik, forståelse for den organisatoriske og strukturelle sammenhæng, man som social- og sundhedsansat indgår i, personlig holdningsafklaring, empati, tillid, respekt m.v.

Desuden opererer en række udvalgte master- og diplomuddannelser på social- og sundhedsområdet og det pædagogiske område med muligheder

for at berøre misbrugsrelevante temaer i relation til bl.a. socialt arbejde, forebyggelse, udsatte grupper.

Kompetencer på rusmiddelområdet

På baggrund af en interviewundersøgelse blandt nogle personer på rusmiddelområdet mener vi, at man kan tale om en kompetenceprofil på rusmiddelområdet. Profilen udtrykker den sammensathed af faglige, organisatoriske og personlige kompetencer, som arbejdspraksis fordrer af medarbejderne, for at de kan agere hensigtsmæssigt og kompetent i forhold til konkrete arbejdsopgaver på rusmiddelområdet.

En generel vurdering blandt de interviewede er, at faggrupperne savner en basisviden fra uddannelsen om rusmidler og misbrug, og at egne holdninger omkring rusmidler og indtræden i folks privatsfære derfor ofte blokerer for en intervention.

Kompetenceprofilen for de forskellige opgaver på rusmiddelområdet omfatter:

PRIMÆR FOREBYGGELSE: Kommunikation og engagereret og debatskabende formidling i forhold til unge, lærere og pædagoger i skoler og klubber samt en grundlæggende viden om rusmidler og misbrugets omfang, udbredelse og forbrugsmønstre blandt unge. Det er tillige vigtigt at have kendskab til roller og normer i forskellige ungdoms- og festmiljøer, og om hvordan man påvirker dem.

SEKUNDÆR FOREBYGGELSE: Evner til at skabe kontakt og kommunikere med (potentielle) misbrugere med henblik på at fremme erkendelse og motivation til ændret forbrugsmønster, herunder at mestre motivationsfremmende samtaleteknikker til at kunne tale om livsstil og forbrugsmønstre. Desuden kræves en specifik viden om misbrug, psykologi og adfærd hos misbrugere og kendskab til forskellige behandlingsformer samt viden om effekten af tidlig intervention og redskaber til identifikation af mistriivselssymptomer.

BEHANDLING: En *misbrugsfaglig bredde* i

forhold til at tilrettelægge en målrettet behandlingsindsats med afsæt i klientens specifikke problemkompleks snarere end på baggrund af en behandlingsmæssig standard muliggør en kritisk forholden sig til egen praksis. Dernæst evnen til at tale og "samarbejde" med brugeren på hans eller hendes niveau og forudsætninger samt mestring af motivationsfremmende samtaleteknikker samt systematisk dokumentation af arbejdet og evaluering af egen indsats.

Der er forskellige vurderinger af behovene i relation til forskellige målgrupper (narko, alkohol, de tunge misbrugere). Nogle peger på behovet for mere solid terapeutisk fordybelse i evidensbaserede retninger (særligt kognitiv metode m.h.p. tilbagefaldsforebyggelse, systemisk familierapi, Minnesota), mens andre forholder sig mere pragmatisk til eller ligefrem peger på faren ved, at behandlere i stigende grad skal være terapeuter. Atter andre peger på, at behandling af alkohol- henholdsvis stofmisbrug fordrer forskellige specialkompetencer, og at man skal være varsom med at betragte de to behandlingsområder under ét.

STØTTE, OMSORG, KONTAKT, AKTIVERING, EFTERBEHANDLING: En tværfaglighed og fleksibilitet svarende til den kompleksitet af sociale, økonomiske, psykiske og somatiske problemer, som socialt udsatte misbrugere ofte har, samt færdigheder vedrørende dokumentation, kvalitetsmåling og rapportering på lige fod med de krav og standarder, der også gælder for sundhedspersonalet. Det understreges, at arbejdet med de udsatte grupper ikke er et job for nyuddannede, da det fordrer brede erfaringsbaserede kompetencer i forhold til målgruppen, lovgivningen og "systemet", og det fremhæves, at der er behov for at få løftet de frivilliges videns- og færdighedsniveau for at kvalificere arbejdet mere målrettet – særligt i forhold til skadesreduktion, aktivering og kommunikation.

RÅDGIVNING, VISITATION, KONTROL: Kommunikation og kontaktetablering

RUSMIDDELOMRÅDETS KOMPLEKSE INFRASTRUKTUR (SKEMA FRA CASA-RAPPORTEN, S.34)

AKTØRER/OPGAVER	MÅL	STRATEGI/METODE	INSTITUTIONER	MÅLGRUPPE	FAGGRUPPER/PROFILER
Kommuner/amter Forebyggelse – Primær	<ul style="list-style-type: none"> Mådehold i alkoholforbrug Undgå brug af narko Indsigt og viden 	<ul style="list-style-type: none"> Oplysning Projekter 	<ul style="list-style-type: none"> Skoler Klubber SSP 	<ul style="list-style-type: none"> Børn og unge Forældre 	<ul style="list-style-type: none"> Pædagog Lærer Konsul.(Forebyg./Pæd./SSP m.v.) Politi, læger m.v.
Kommuner/amter Forebyggelse – Sekundær	<ul style="list-style-type: none"> Undgå udvikling af yderligere misbrug Skadesreduktion 	<ul style="list-style-type: none"> Opsporing Motivation og erkendelse Rådgivning/ hjælp til behandling 	<ul style="list-style-type: none"> Almen lægepraksis Skoler og Klubber Daginstitutioner Hospitaler Forvaltning 	<ul style="list-style-type: none"> Unge og voksne med stort forbrug Børn og pårørende i familier med misbrug 	<ul style="list-style-type: none"> Almen lægepraksis Pædagog/Lærer Politi Socialrådgiver Sundhedspersonale
Kommuner/amter Behandling	<ul style="list-style-type: none"> Psykisk, fysisk og social rehabilitering Tilbagefaldsmestring og selvkontrol Afholdenhed Skadesreduktion 	<ul style="list-style-type: none"> Psykoterapeutisk, socialpædagogisk og medicinsk behandling Netværk og støtte Motivation og erkendelse 	<ul style="list-style-type: none"> Hospitaler Ambulatorier (off./privat) Rådgivningscentre Døgbehandlings-institution (off./privat) 	<ul style="list-style-type: none"> Unge og voksne med misbrug Pårørende Familier 	<ul style="list-style-type: none"> Læge (psykiater) Psykolog Sygeplejerske Socialpædagog og -rådgiver Diakon, Ex'er, frivillig
Kommuner/amter Støtte Omsorg Kontakt Aktivering	<ul style="list-style-type: none"> Stabilisering (Re-)integration Udvikling Skadesreduktion Øget selvhjulpethed 	<ul style="list-style-type: none"> Opsøgende arbejde Sociale aktiviteter Støtte, praktisk hjælp Netværk og relationsudvikling Motivation og erkendelse 	<ul style="list-style-type: none"> Pleje/omsorgstilbud Aktivitetcentre Være-/kontaktsted Patientforening Herberg m.v. Selvhjælpsgruppe "Gaden" 	<ul style="list-style-type: none"> Sociale klienter med misbrug – ofte også psykisk og fysisk sårbare Plejekrævende ældre /handicappede med misbrug 	<ul style="list-style-type: none"> Socialpædagog og rådgiver Sygeplejerske Pleje- og omsorgs-uddannede Diakon, frivillig, ex'er, Praktisk uddannede
Kommuner/amter Rådgivning Visitation Kontrol	<ul style="list-style-type: none"> Øget selvforsørgelse Øget selvhjulpethed Udvikling 	<ul style="list-style-type: none"> Rådgivning og samtale Ydelsesbevilling Visitation 	<ul style="list-style-type: none"> Forvaltning Institutioner med myndighedskompetence 	<ul style="list-style-type: none"> Sociale klienter med misbrug 	<ul style="list-style-type: none"> Socialrådgiver Sagsbehandler Misbrugskonsulent
Kommuner/amter Planlægning Styring	<ul style="list-style-type: none"> Reduktion af misbrug Øget selvforsørgelse Øget selvhjulpethed Bedre målopfyldelse 	<ul style="list-style-type: none"> Rusmiddelpolitik Organisatorisk udvikling og kontrol Kvalificering /kompetenceudvikling 	<ul style="list-style-type: none"> Kommunale, amtslige, og private institutioner /enheder på misbrugs-området. 	<ul style="list-style-type: none"> Unge og voksne med potentielt misbrug Professionelle på misbrugsområdet 	<ul style="list-style-type: none"> Ledere Konsulenter Misbrugskonsulent
Arbejdspladser/ virksomheder: Vareproduktion Serviceproduktion	<ul style="list-style-type: none"> Afholdenhed og arbejdsfstholdelse Effektivitet, trivsel og sikkerhed 	<ul style="list-style-type: none"> Rusmiddelpolitik Opsporing Åbenhed og støtte Visitation til behandling 	<ul style="list-style-type: none"> Virksomheder – offentlige og private 	<ul style="list-style-type: none"> Medarbejdere med misbrug og deres familie 	<ul style="list-style-type: none"> Nøgleperson på virksomheden APPA-konsulent Ledere BST
Kriminalforsorgen: Indespærring Resocialisering	<ul style="list-style-type: none"> Sikkerhed Afholdenhed Rehabilitering 	<ul style="list-style-type: none"> Kontrol, observation og overvågning Behandling Netværk og støtte 	<ul style="list-style-type: none"> Fængsler Pensionater Kriminalforsorgen i frihed 	<ul style="list-style-type: none"> Indsatte med misbrug Indsatte i behandling for misbrug Tilsynsklienter 	<ul style="list-style-type: none"> Fængselsfunktionær Læge/sygeplejerske Socialrådgiver Socialpædagog

fakta

Undersøgelsen bygger på:

- en indsamling og analyse af skriftligt materiale om et udvalg af offentlige uddannelsesstilbud på grund-, diplom- og videre/efteruddannelsesniveau (socialrådgiver, pædagog, sygeplejerske, social- og sundhedsassistent, lærer, læge, psykolog, fængselsfunktionær og politi) samt udvalgte offentlige og private efteruddannelser. Formålet er at bidrage til at svare på spørgsmålet: **Hvad dækker de eksisterende uddannelser om rusmiddelproblematikken på nuværende tidspunkt?**
- en interviewundersøgelse blandt nøglepersoner inden for forebyggelse, behandling, efterbehandling/omsorgsforanstaltninger, planlægning og arbejdspladsproblemer. Interviewundersøgelsen har omfattet 35 interviewpersoner, der er blevet udvalgt efter et væsentlighedskriterium. Formålet er at bidrage til at afdække kvalifikations- og kompetencebehov og svare på spørgsmålet: **Hvilke kvalifikationer og kompetencer efterspørges der nu og i fremtiden inden for rusmiddelområdet bredt, når man medtænker nye jobfunktioner?**
Rapporten fokuserer på at fremstille de eksisterende uddannelsesmuligheder set i forhold til de behov for kvalifikationer og kompetencer, som er kommet til udtryk i interviewundersøgelsen. Der er lagt vægt på, at rapporten viderebringer de forskellige opfattelser og vurderinger, som er kommet til udtryk.

– at kunne føre en ligeværdig samtale med klienten omkring misbruget og forsøge at skabe motivation for forandring – samt at kunne analysere og angribe klientens problemer bredt, herunder sammenhængene bagom klienten frem for kun at sagsbehandle individorienteret og symptombaseret.

PLANLÆGNING OG STYRING: Planlægning og styring af offentlige og private institutioner/forvaltninger på misbrugsområdet fordrer konkret og udviklingsorienteret viden på ledelsesniveau om rusmiddelområdet, kompetencer i forhold til organisatorisk udvikling samt kompetent medarbejderledelse i relation til de dilemmaer og konflikter medarbejdere oplever i arbejdet med misbrugere.

Arbejdspladser og virksomheder

De centrale aktører i forhold til rusmiddelpolitik og -indsatser på arbejdspladser er nøglepersonerne på de enkelte arbejdspladser og APPA-konsulenterne i amterne. Nøglemedarbejderne er en uensartet gruppe med forskellig faglig baggrund og placering på arbejdspladsen, og derfor fremhæver flere de personlige kompetencer som afgørende.

Arbejdet som nøgleperson fordrer basiskompetencer i kommunikation og kontaktetablering, kendskab til rusmidler og deres virkninger, signaler på misbrug, misbrugerens psyke og adfærd samt viden om behandlingsmuligheder med henblik på formidling til kolleger med et misbrugsproblem. De samme minimumskompetencer skal ledelsen på arbejdspladsen besidde, vurderes det, da en synlig og vidende ledelse i forhold til rusmiddelpolitik og hjælpeforanstaltninger til medarbejdere, er afgørende for nøglemedarbejderne.

Kriminalforsorgen

Fængselsfunktionærers fagkompetenceprofil rummer sundhedsmæssige, stofmæssige og sikkerhedsmæssige aspekter. I forhold til sundhed handler det om at kunne observere adfærd og genkende behandlingskrævende

abstinenser. Stofmæssigt drejer det sig bl.a. om viden om forskellige stoffer, og hvordan de fremtræder. Sikkerhedsmæssigt går kompetencerne bl.a. på kendskab til mulige transport- og transaktionskanaler for stoffer i Kriminalforsorgens institutioner.

I relation til de stoffrie afdelinger fordrer arbejdet kendskab til den specifikke behandlingstilgang på afdelingen samt engagement og motivation til at arbejde mere socialpædagogisk med indsatte i behandling og med mindre vægt på sikkerhed og orden.

Organisatoriske kompetencer

De organisatoriske kompetencer for medarbejdere på rusmiddelområdet er i grove træk fælles for de otte centrale arbejdsopgaver. (jf. skemaet side 11) Det drejer sig særligt om brede samarbejdsevner med feltets forskellige aktører og institutioner med henblik på at deltage i en koordineret og sammenhængende indsats i forhold til den enkelte misbruger og dennes forskellige behov, fx bolig, sygdom, økonomi og arbejde. En forudsætning herfor er kendskab til procedurer og praksis og “sprog” hos samarbejdspartnerne samt ikke mindst en positiv indstilling til et tværgående samarbejde omkring og med afsæt i klientens og dennes pårørendes ressourcer og behov.

Personlige kompetencer

De personlige kompetencer er essentielle for medarbejdere på rusmiddelområdet. Det er egenskaber, som handler om at kunne omgås andre mennesker, behandle dem med respekt, værdighed og omsorg samt være tillidsvækkende og empatisk.

Personlig robusthed og rummelighed i forhold til at arbejde med “krævende” og “lidende” mennesker er også væsentligt. I tillæg til disse kompetencer peger enkelte institutioner også på betydningen af “åndelige” kompetencer, der beskrives som “*særlige menneskelige ressourcer og evner til at møde mennesket der, hvor han/hun står og lade*

dem føle sig set og hørt.”

Refleksive kompetencer er også vigtige: Dels i relation til at ens egen person er det primære redskab i arbejdet. Styrket holdningsafklaring hos medarbejdere og nyuddannede er et vigtigt indsatsområde, vurderer interviewpersonerne.

Ex-misbrugere

I undersøgelsen tegner der sig et billede af nogle generelle kompetencemæssige styrker og svagheder, der følger med et personligt erfaringsbaseret afsæt for et engagement på rusmiddelområdet. Den væsentligste kompetence er evnen til relationsbygning til misbrugere og brobygning mellem “dem” og “os”/systemet. Ex’eren forstår misbrugeren på grund af deres egen erfaringsbaggrund og kan bryde igennem benægtelserne og rationaliseringerne, og de repræsenterer et *“håb for, at det kan være anderledes”*.

Tidligere misbrugeres mangler i faglig henseende er et bredt kendskab til rusmiddelområdets institutioner og aktører, procedurer og regler, en bred viden om misbrug, metoder og målgrupper i hele feltet samt en evne til eksplicitering, almengørelse og professionalisering af egne erfaringer og dermed at kunne sætte egen viden og erfaring ind i en bredere teoretisk og praktisk kontekst.

Erfaringer, strategier og behov

Afslutningsvis peges der på centrale erfaringer, strategier og behov i relation til uddannelse, efteruddannelse og kompetenceudvikling på rusmiddelområdet på tværs af forebyggelse, opsporing, behandling m.v.

Undervisning i misbrug og rusmidler på grunduddannelserne kan med fordel iagttage de centrale arbejdsopgaver og funktioner faggrupperne efter endt uddannelse kommer til at varetage i relation til forskellige misbrugere i feltet, herunder sætte fokus på “mødet med misbrugeren” – med henblik på at de studerende tidligt præsenteres for arbejdslivets forskellige kontaktsitua-

tioner med misbrugere.

Undersøgelsen peger på, at sundhedspersonale ofte er utrænede i kommunikation om misbrug og løsninger herpå, og at det kan hænge sammen med, at der er lav faglig status i at beskæftige sig med feltet, og at feltet er uddannelsesmæssigt underprioriteret.

Rusmidler og misbrug kan således ses som et centralt område – blandt flere – som skal indgå i de eksisterende brede grunduddannelser for de faggrupper, der arbejder på rusmiddelområdet, frem for at etablere en selvstændig grunduddannelse om rusmidler.

Der kan peges på to efteruddannelsesstrategier på rusmiddelområdet. Den ene går på længerevarende og ofte ekstern efteruddannelse med fokus på opbygning af enten grundkompetencer i bredden til at “være i feltet” eller specialkompetencer i relation til en specifik ydelse, metode eller målgruppe. Denne strategi genfindes i særdeleshed på behandlingsområdet.

Den anden strategi går mere målrettet efter kort, sagsrettet og praksisnær kompetenceudvikling på arbejdspladsen. Det er en strategi, der synes i vækst, og som bl.a. handler om specifik kompetenceudvikling i relation til arbejdspraksis, kollektiv læring, selvstændig pædagogisk styring, økonomi m.m., men som også afspejler et ønske om at levere et modspil til den eksterne efteruddannelse, som flere steder opleveres som utilstrækkelig i forhold til institutionernes behov.

Spørgsmålet synes ikke at være, om der er et behov for efter- og videreuddannelse, men snarere om hvilken form for efteruddannelse, i hvilket regi, af hvilken varighed, til hvilken målgruppe og med hvilket indhold. Her bliver billedet straks noget sløret, for strategierne, ønskerne og behovsvurderingerne er forskellige – på samme måde som aktørerne, opgaverne og faggrupperne er det.

Der synes at eksistere et behov for at tilgodese alle faggrupper på tværs af arbejdsopgaver og uddannelsesgrad med

henblik på kompetenceudvikling over en bred front frem for kun at satse på fx de kortuddannede eller mellemuddannede med en enkelt, samlende videreuddannelse på rusmiddelområdet.

I relation til fremtidige videreuddannelsesinitiativer vedrørende rusmidler og misbrug ville det også være oplagt at orientere sig i forhold til de eksisterende diplom- og masteruddannelser og overveje muligheder og behov for samarbejde om moduler vedrørende misbrug og rusmidler.

Endelig kan der peges på, at man for at kunne dimensionere efter- og videreuddannelsesforløb bør tilvejebringe et vidensgrundlag om det samlede antal medarbejdere beskæftiget i feltet, deres faglige baggrund og ansættelse.

NOTER

- 1 Den offentlige indsats på alkoholområdet, udgivet af Indenrigs-, Sundhedsministeriet og Amtsrådsforeningen (2002).
- 2 Jonas K. Lindholm & Claus B. Olsen: Kompetence- og uddannelsesbehov på rusmiddelområdet – en indledende undersøgelse, CASA juli 2003. Rapporten ligger på www.casa-analyse.dk